Valiokunnan lausunto LiVL 11/2022 vp– E 21/2022 vp

Liikenne- ja viestintävaliokunta

Valtioneuvoston selvitys: Komission puolustuspaketti: komission panos Euroopan puolustukseen sekä turvallisuuden ja puolustuksen kannalta kriittisten teknologioiden etenemissuunnitelma

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selvitys: Komission puolustuspaketti: komission panos Euroopan puolustukseen sekä turvallisuuden ja puolustuksen kannalta kriittisten teknologioiden etenemissuunnitelma (E 21/2022 vp): Asia on saapunut liikenne- ja viestintävaliokuntaan tiedoksi.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:
- erityisasiantuntija Anna Ilvesniemi, puolustusministeriö
- erityisasiantuntija Anna Oksanen, puolustusministeriö
- johtava asiantuntija Nina Hyvärinen, liikenne- ja viestintäministeriö
- kansainvälisten suhteiden päällikkö Rasmus Hindrén, Euroopan hybridiuhkien torjunnan osaamiskeskus
- johtava asiantuntija Olli Lehtilä, Kyberturvallisuuskeskus
- johtava asiantuntija Markku Rajamäki, Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry
- pääsihteeri Tuija Karanko, Teknologiateollisuus ry edustaen myös Finnish Information Security Cluster - Kyberala ry:tä

Valiokunta on saanut ilmoituksen, ei lausuttavaa:
- Keskuskauppakamari
- Tietoliikenteen ja tietotekniikan keskusliitto FiCom ry

VALTIONEUVOSTON SELVITYS

Ehdotus

Euroopan komissio julkaisi 15.2.2022 niin kutsutun puolustuspaketin, komission toimet Euroopan puolustuksen vahvistamiseksi, joka muodostuu kahdesta erillisestä tiedonannosta: 1) komis-

sion panos Euroopan puolustukseen ja 2) turvallisuuden ja puolustuksen kannalta kriittisiä teknologioita koskeva etenemissuunnitelma.

Näillä aloitteilla komissio pyrkii edistämään Euroopan puolustusmarkkinoiden yhdentymistä ja kilpailukykyä erityisesti tehostamalla EU:n sisäistä yhteistyötä. Komission tavoitteena on laajentaa ja syventää yhteistyön mittakaavaa, tarkastella kustannuksia ja parantaa EU:n operatiivista tehokkuutta. Komission aloitteet ovat samalla sen panos EU:n turvallisuutta ja puolustusta koskevaan EU:n strategiseen kompassiin. Paketin keskeisenä lähtökohtana on siviili- ja puolustustutkimuksen synergioiden parantaminen, mikä komission mukaan on tarpeellista innovaatioiden edistämiseksi.

Valtioneuvoston kanta

Yleistä

Suomi katsoo, että komission esitykset vahvistavat EU:n puolustusta ja turvallisuutta. Yhteisen eurooppalaisen strategisen kulttuurin kehittäminen on tärkeää turvallisuus- ja puolustuspoliittisen yhteistyön vahvistamiseksi. On tärkeää, että komission toimet tukevat strategisessa kompassissa asetettavia tavoitteita, ja että puolustuspaketin toimeenpanoa yhteensovitetaan jäsenmaiden omistaman strategisen kompassin prosessin edetessä.

Valtioneuvoston puolustusselonteon (VNS 78/2021 vp) mukaisesti Suomi katsoo, että EU:n puolustuksen ja suorituskykyjen kehittämisessä on huomioitava toimintaympäristön muutokset sekä erityisesti teknologisen kehityksen vaikutukset ja mahdollisuudet. Tämä edellyttää, että turvallisuuden, puolustuksen ja muiden EU-politiikkasektorien välisiä yhteyksiä vahvistetaan johdonmukaisesti. Keskeisiä kokonaisuuksia ovat muun muassa sotilaallinen liikkuvuus, hybridi- ja kyberuhkat, uudet ja murrokselliset teknologiat, tekoäly ja digitalisaatio, avaruus sekä ilmastonmuutoksen ja turvallisuuden yhteys.

Suomi katsoo, että EU-yhteistyö on tärkeää solidaarisuuden, sotilaallisen huoltovarmuuden ja yhteiskunnan kokonaisvaltaisen kriisinsietokyvyn kehittämiseksi sekä puolustusteollisen ja -teknologisen pohjan vahvistamiseksi. Puolustusteollisen ja –teknologisen pohjan vahvistaminen edellyttää investointeja sekä sektorin merkityksen tunnistamista myös osana muita EU:n horisontaalisia politiikka-alueita ja niillä tehtäviä toimia.

Suomi suhtautuu myönteisesti komission pyrkimyksiin edistää Euroopan puolustusmarkkinoiden yhdentymistä ja kilpailukykyä. Suomi tukee komission pyrkimystä taata Euroopan puolustusteollisuuden riittävät rahoitusmahdollisuudet myös tulevaisuudessa. Tämä tulee huomioida horisontaalisesti eri politiikkasektoreilla, mukaan lukien rahoituksen kestävyys.

Suomen näkemys on, että EU:n eri puolustusaloitteiden koherenssia ja tehokkuutta tulee lisätä. Pelkkä puolustusjärjestelmien harmonisointi ei ole itseisarvo, vaan harmonisointitoimilla pitää olla määritetty päämäärä, joka edesauttaa jäsenmaiden puolustuksen kehittämistä ja EU:n turvallisuus- ja puolustuspoliittisten tavoitteiden täyttymistä huomioiden erilaiset uhkakuvat ja toimintaympäristöt.

Suomi ottaa kantaa tarkemmin puolustuspaketin eri aloitteisiin, kun komissio julkaisee tarkemmat ehdotukset ja niiden käsittely alkaa. Jo annettuihin esityksiin on otettu kantaa niiden käsittelyn yhteydessä.

Suomi katsoo, että monivuotista rahoituskehystä vuosille 2021—2027 tulee noudattaa ja mahdollinen lisärahoitus tulee ensisijaisesti järjestää uudelleen kohdentamalla varoja EU-budjetin sisällä.

Suorituskykyjen kehittäminen

EU:n ja jäsenvaltioiden suorituskykyjä tulee kehittää kokonaisvaltaisesti sekä Euroopan suojelun että kriisinhallinnan tarpeisiin. Tutkimuksen ja kehittämisen lähtökohtina tulee pitää nykyisiä työkaluja (CDP, HLGP, OSRA, CARD). Keskeistä on teknologisen osaamisen kasvattaminen niin kansallisesti kuin Euroopan tasolla.

Suomelle erityisen tärkeää on laajojen ja suuria resursseja vaativien kokonaisuuksien, kuten avaruussuorituskykyjen, kehittäminen EU-yhteistyössä. Avaruuteen liittyvien suorituskykyjen osalta tämä tarkoittaa esimerkiksi EU:n satelliittikyvykkyyttä ja sitä tukevien järjestelmien ja suojaavan valvonnan kehittämistä.

Uusiin ja murroksellisiin teknologioihin liittyvä tutkimus- ja kehitystyö EU:ssa on tärkeää myös suorituskykyjen kehittämisen kannalta. Suomi tukee EDA:n roolin kehittämistä innovaatiotoiminnan tukijana, sillä virastolla on tarvittava asiantuntemus ja kyky yhdistää innovatiivisten teknologioiden kehittäminen jäsenmaiden tulevaisuuden suorituskykytarpeisiin. EDA:n roolina on myös varmistaa puolustuksen alan innovaatiotyön johdonmukaisuus eurooppalaisten toimijoiden kesken.

Suomelle on tärkeää, että suorituskyky-yhteistyötä ja investointeja tehdään murroksellisiin teknologioihin, kuten tekoälyyn, kvanttitietokoneisiin, automaatioon, hypersonisiin aseisiin, bioteknologiaan ja uusiin materiaaleihin, liittyen.

Euroopan puolustusrahaston (EDF) prioriteetit tulee jatkossakin muodostaa olemassa olevien prosessien, erityisesti EU:n suorituskykyjen kehittämisen suunnitelman (CDP) kautta. EDF-rahoituksella on hyvä tukea myös muiden puolustusaloitteiden, kuten PRY:n edistämistä, mutta tällöin jälkimmäisten lisäarvo EU turvallisuus- ja puolustuspolitiikan tavoitteille tulee arvioida.

Suomi korostaa, että EU:n tulee vahvistaa siviili- ja puolustustutkimuksen ja innovaatioiden synergioita strategisten riippuvuuksien karsimiseksi, osaamisen jakamiseksi, kaksoiskäyttötuotteiden käytettävyyden parantamiseksi ja rahoitusvaihtoehtojen laajentamiseksi.

Avaruus

On tärkeää, että EU on keskeinen toimija yhteiskäyttöisissä ympäristöissä, kuten avaruudessa. Suomi tukee EU:n turvallisuuden ja puolustuksen avaruusstrategian laatimista ja katsoo, että turvallisuuden ja puolustuksen avaruustilannekuvaa tulee kehittää huomioiden sen merkityksen kasvu. Puolustusalan toimijoiden osallistumista EU:n avaruusohjelman pilareihin ja niihin liittyvin

tutkimusohjelmiin tulee edistää. Puolustuksen ja turvallisuuden tarpeet tulee huomioida uusissa avaruutta koskevissa EU-aloitteissa esimerkiksi tiedonsiirtojärjestelmien, paikantamisteknologian, tiedustelukyvykkyyden ja avaruustilannekuvan kehittämiseksi.

Suomen näkökulmasta on tärkeää suojata oman ja siten EU:n alueen käyttämistä vihamieliseen avaruustoimintaan (satelliittien lähettäminen, niiden seuranta, satelliittidatan vastaanottaminen ja hyödyntäminen, kaukokartoitusdata yms., satelliittimaa-asemien perustaminen) erityisesti sellaisten maiden osalta, joilla on vain sotilassatelliittiohjelma. Ongelma korostuu EU:n pohjoisissa jäsenmaissa Suomessa ja Ruotsissa. Suomi katsoo, että kansallisten toimien lisäksi on tärkeää määritellä EU-tasolla tavoitteet ja toimet, joiden kautta pyritään estämään EU-alueen hyödyntäminen siten, että jäsenmaiden tai EU:n kansainvälinen asema ei suoraan tai välillisesti vaarannu tällaisella toiminnalla. On tärkeää, että EU osallistuu avaruuden asevalvontaa ja vastuullisia toimia avaruudessa tukeviin toimiin.

Resilienssi, ml. hybridiuhkat ja kyberpuolustus

Hybridi- ja kyberuhat sekä uudet ja murrokselliset teknologiat tulee huomioida läpileikkaavasti turvallisuuteen vaikuttavina tekijöinä. Suomen tavoitteena on saada strategiseen kompassiin kirjaus tarvittavasta hybridityökalupakista, joka olisi luonteeltaan horisontaalinen ja yhdistäisi jo olemassa olevia ja uusia ulkoisen toiminnan välineitä. Tätä keinovalikoimaa voitaisiin hyödyntää erityyppisiin hybridiuhkiin vastaamisessa sektorista riippumatta. Komission toimet tukevat tätä tavoitetta ja Suomi pitää komission kokonaisvaltaisia toimia tärkeinä.

EU:n on vahvistettava toimia eurooppalaisen kyberturvallisuuden ja kyberpuolustuksen saralla. Yhteiset strategiset toimet ja EU:n puolustusaloitteiden täysimääräinen hyödyntäminen ovat keskeisiä, sillä EU:n kyberpuolustuspolitiikka edellyttää suorituskykyjen kehittämistä, riittävän rahoituksen varmistamista ja olemassa olevien ohjelmien ja toimien tarjoamien mahdollisuuksien kartoittamista. Suomi pitää tärkeänä, että EU:ssa laaditaan kyberpuolustuspolitiikkaa ohjaava asiakirja. Suomi suhtautuu myönteisesti EU:ssa tehtävän yhteisen kyberpuolustuksen koulutuksen kehittämiseen ja tukee yhteisten EU:n kyberharjoitusten lisäämistä.

Kyberuhkien osalta Suomi painottaa yhtenäisen lähestymistavan, tiedonvaihdon ja yhteisen tilannekuvan sekä kriisivasteen tärkeyttä Euroopalle kyberturvallisuushaasteisiin vastaamiseksi. Korostamme tehokasta ennaltaehkäisyä sekä nopeaa torjunta- ja vastauskykyä vihamieliseen kybertoimintaan. On tärkeää, että kyberympäristö on vahvasti osa puolustuksen suorituskykyjen kehittämistä, ja kyberpuolustus huomioidaan osana EU:n toimia. On Suomen edun mukaista, että kyberturvallisuutta ja kyberpuolustusta vahvistetaan myös EU:n yhteisillä toimilla ja haetaan ja hyödynnetään näiden välisiä synergiota.

Eurooppalaiset yhteishankkeet ja -hankinnat

Suomi katsoo, että uudet kannustimet ovat keino vahvistaa jäsenmaiden sitoutumista yhteistyöhön. EDF:n uskottavuuden kannalta on hyvä, että hanke etenee tutkimuksesta kehittämiseen ja sieltä edelleen konkreettiseen hankintaan. Sitoumuksia ei tule tiukentaa, esim. eurooppalaisen hankintakanavan käyttöön liittyen, vaan yhteistyön tulee perustua vapaaehtoisuuteen.

Euroopan puolustusrahastoa koskevan mahdollisen yhteishankintoja koskevan lisäbonuksen osalta Suomen kanta on varauksellinen. Suomi kiinnittää huomiota, että komission ehdotuksen mukaan lisäbonuksen saanti kehittämishankkeissa edellyttäisi sitoutumista lopputuotteen yhteiseen hankintaa tai yhteisomistukseen. Tämä edellyttäisi useita vuosia ennen varsinaista hankintapäätöstä tapahtuvaa sitoutumista, joka on haastavaa johtuen Suomen erityisolosuhteista ja kansallisen puolustuksen erityispiirteistä.

Suomi pitää tärkeänä, että myös jatkossa EU:n puolustusalan aloitteet tukevat pienten ja keskisuurten yritysten toimintaedellytyksiä ja niiden osallistumista eurooppalaisiin kehittämishankkeisiin, hankintoihin ja tuotantoketjuihin, mukaan lukien mahdolliset laaja-alaiset ja kompleksiset suorituskykyjen kehittämishankkeet. Euroopan puolustusrahaston pk-yrityksiä koskeva bonus on yksi Suomelle tärkeä elementti tässä kokonaisuudessa.

Tiedonannon mukaan komissio tulee selvittämään mahdollista EU-yhteistyössä kehitettyjen suorituskykyjen hankintoja sekä yhteisomistajuutta koskevaa ALV-vapautusta ja tulee alkuvuodesta 2023 antamaan sitä koskevan ehdotuksen. Suomen kanta voidaan muodostaa, kun ehdotus on annettu ja sen sisältö on tiedossa.

Suomi tukee Euroopan unionin puolustustarvikkeiden sisäisiä siirtoja koskevan direktiivin (2009/43/EY) mekanismien laajempaa hyödyntämistä EU:n rahoittamissa suorituskykyhankkeissa.

Suomi pitää kiinni olemassa olevista toimivaltajaosta vientivalvontaa koskevissa asioissa ja pitää tärkeänä, että yhteisesti kehitettyjen suorituskykyjen vientivalvontaan löytyy toimiva ratkaisu Euroopan unionin neuvoston tavanomaisten aseiden vientivalvontaa käsittelevässä työryhmässä.

Sotilaallinen liikkuvuus

Sotilaallisen liikkuvuuden edistäminen vahvistaa Suomen puolustuskykyä ja tukee osallistumistamme kansainväliseen puolustusyhteistyöhön. Suomi tukee sotilaallisen liikkuvuuden edistämistä Euroopan unionissa ja EU–Nato-yhteistyössä, ml. toimintasuunnitelman päivittämistä.

Ilmastonmuutos ja turvallisuus

Suomi tukee komission esittämiä uusia toimia. Suomi pitää tärkeänä, että energia- jailmastoliitännäisten direktiivien vaikutukset puolustukseen ja huoltovarmuuteen arvioidaan sekä varmistetaan kansallisen turvallisuuden tarpeet jäsenmaiden erityispiirteet huomioiden.

Turvallisuuden ja puolustuksen kannalta kriittisiä teknologioita koskeva etenemissuunnitelma

Suomi suhtautuu myönteisesti komission lähestymistapaan, jossa turvallisuuden ja puolustuksen kannalta kriittisiä teknologioita koskeva etenemissuunnitelma on toteutettu erillisenä kokonaisuutena. Suomi pitää komission esitystä EU:n kriittisten teknologioiden seurantakeskuksesta alustavasti myönteisenä politiikkasektorit ylittävän koordinoinnin mahdollistamiseksi. Suomi pitää tärkeänä elimen mandaatin ja järjestäytymisen selkeää määrittelyä.

Valiokunnan lausunto LiVL 11/2022 vp

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

(1) Valiokunta pitää komission puolustuspaketin laatimista kannatettavana eurooppalaisen puolustusteollisuuden kilpailukyvyn, markkinoiden yhdentymisen ja tarvittavan yhteistyön kehittämiseksi.

(2) Asiantuntijakuulemisessa on kiinnitetty huomiota siihen, että koska puolustukseen tarkoitetut tuotteet eivät kuulu taksonomian piiriin, tällä voi olla vaikutuksia yritysten halukkuuteen valmistaa puolustukseen tarkoitettuja tuotteita, koska ne voitaisiin luokitella ei-kestäviksi rahoituskohteiksi.

(3) Valiokunta pitää tärkeänä, että jatkossa varmistetaan, ettei sääntelyllä tai muilla toimenpiteillä miltään osin vaikeuteta Suomen puolustushankintojen toteuttamista tai kyberturvallisuuden ja ylipäätään kansallisen turvallisuuden varmistamista.

VALIOKUNNAN LAUSUNTO

Liikenne- ja viestintävaliokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan edellä esitetyin painotuksin.

Helsingissä 29.3.2022

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Suna Kymäläinen sd
varapuheenjohtaja Ari Torniainen kesk
jäsen Pekka Aittakumpu kesk
jäsen Heikki Autto kok
jäsen Sandra Bergqvist r
jäsen Janne Heikkinen kok
jäsen Juho Kautto vas
jäsen Jari Kinnunen kok
jäsen Jouni Kotiaho ps
jäsen Johan Kvarnström sd
jäsen Mirka Soinikoski vihr
jäsen Paula Werning sd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Juha Perttula